

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SATVERSMES TIESAS TIESNEŠU

KRISTĪNES KRŪMAS UN AIJAS BRANTAS

ATSEVIŠKĀS DOMAS

Rīgā 2013. gada 12. martā

lietā Nr. 2012-07-01

„Par Kredītiestāžu likuma 179. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam un Kredītiestāžu likuma 179. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”

Satversmes tiesa 2013. gada 22. un 29. janvārī atklātā tiesas sēdē izskatīja lietu Nr. 2012-07-01 „Par Kredītiestāžu likuma 179. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam un Kredītiestāžu likuma 179. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”, kura Satversmes tiesā bija ierosināta pēc vairāku maksātnespējīgās akciju sabiedrības „Latvijas Krājbanka” kreditoru – fizisko personu – konstitucionālās sūdzības.

Pieteikuma iesniedzēji uzskatīja, ka apstrīdētās Kredītiestāžu likuma normas neļaujot viņiem piedalīties lemsanā par sanācijas piemērošanu kredītiestādei, jo lēmumu pieņemot administrators vienpersoniski, un tāpat viņiem tiekot liegta pieeja tiesai, jo viņiem neesot tiesību pārsūdzēt administratora lēmumu par izraudzīto kredītiestādes maksātnespējas risinājumu.

2013. gada 1. martā Satversmes tiesa pasludināja spriedumu minētajā lietā (turpmāk – Spriedums), nolemjot izbeigt tiesvedību lietā daļā par Kredītiestāžu likuma 179. panta otrās daļas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam

teikumam un atzīt Kredītiestāžu likuma 179. panta pirmo daļu par atbilstošu Satversmes 105. pantam.

Kopumā piekrītot Spriedumā izklāstītajai argumentācijai un tiesas nolēmumam par tiesvedības izbeigšanu lietā daļā par Kredītiestāžu likuma 179. panta otro daļu, **tomēr uzskatām, ka Satversmes tiesai bija vai nu pilnībā jāizbeidz tiesvedība lietā, vai arī Spriedumā jāsniedz argumentācija par motīviem, pēc kuriem tiesa vadījās, izskatot lietu pēc būtības.**

Argumentējot mūsu viedokli, tiks izmantoti Spriedumā lietotie saīsinājumi.

1. Latvijā noteiktais konstitucionālās sūdzības modelis ir konkrētas personas konkrētu pamattiesību aizsardzības līdzeklis. Satversmes tiesas likuma izpratnē šāda procesa ierosināšanas iemesls ir reāls personas pamattiesību aizskārums. Konstitucionālās sūdzības iesniedzējam pašam jābūt apstrīdētās normas “upurim”. Tātad Satversmes tiesas likuma prasības attiecībā uz konstitucionālo sūdzību ir saistošas ne tikai tās iesniedzējam, bet arī pašai Satversmes tiesai, gan lemjot jautājumu par lietas ierosināšanu, gan taisot spriedumu.

Satversmes tiesas kolēģijas lēmums par lietas ierosināšanu vai atteikšanos ierosināt lietu nav pārsūdzams. Kolēģijai nav pienākuma pilnībā izvērtēt, vai iesniedzēja pamattiesības ir aizskartas. Satversmes tiesa atzinusi, ka “jautājums par to, vai patiešām aizskartas konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pamattiesības, Satversmes tiesai galvenokārt ir jāizlemj spriedumā” (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-06-03 secinājumu daļas 2.2. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēji norādīja, ka viņu īpašumtiesības ir aizskartas, jo lēmumu par sanācijas piemērošanu vienpersoniski pieņemot administrators. Tas izrietot no apstrīdētajām normām.

Satversmes tiesa Spriedumā pievienojās Pieteikuma iesniedzēju viedoklim, atzīstot, ka īpašumtiesību ierobežojums izriet no Kredītiestāžu likuma 179. panta pirmās daļas pirmā teikuma.

Tomēr Satversmes tiesa Spriedumā nav analizējusi šīs lietas ierosināšanas pamatotību.

2. Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmā daļa noteic, ka konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) “Satversmes tiesai var iesniegt ikviena persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai”.

Savukārt šā panta otrā daļa izvirza nosacījumu, ka personai pirms vēršanās Satversmes tiesā jāizmanto visas iespējas aizstāvēt minētās tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, ja tādi ir. Par vispārēju tiesību aizsardzības līdzekli atzīstams katrs tāds līdzeklis, kas ir efektīvs un patiešām var novērst konkrētai personai Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumu.

Konstitucionālā sūdzība ir veidota kā subsidiārs tiesību aizsardzības līdzeklis un Satversmes tiesas likumā paredzēta līdztekus tiesas pieteikuma institūtam. Satversmes tiesas kolēģijās ir nostiprinājusies tāda prakse, ka subsidiaritātes principa ievērošanas labad nepieciešams izsmelt visas reālās un efektīvās iespējas aizstāvēt aizskartās pamattiesības, nevis izmantot jebkurus teorētiski iespējamus tiesību aizsardzības līdzekļus, kas varētu jebkādā veidā attiekties uz pieteikuma iesniedzēja situāciju (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 14. punktu*).

Administratora darbību maksātnespējas procesā reglamentē Kredītiestāžu likuma XI nodaļa (154. – 169. pants). Šajā nodaļā noteiktas gan administratora tiesības un pienākumi, pārvaldot maksātnespējīgo kredītiestādi, gan arī atbildība, kāda gulstas uz administratoru, ja tas neveic savu darbu pienācīgi.

Kredītiestāžu likuma 161. panta otrās daļas 8. punkts paredz administratora pienākumu informēt tiesu par sanācijas piemērošanu vai arī likumā noteiktajā kārtībā iesniegt tiesā pieteikumu par bankrota procedūras uzsākšanu. Tāpat administratoram saskaņā ar šā panta otrās daļas 9. punktu ir pienākums sniegt Finanšu un kapitāla tirgus komisijai un Latvijas Bankai informāciju par maksātnespējas procesa gaitu. Savukārt 10. punkts paredz, ka administratoram jāiesniedz publicēšanai laikrakstā “Latvijas Vēstnesis” kredītiestādes mēneša pārskats.

Maksātnespējas procesa ietvaros administratora darbību uzrauga Finanšu un kapitāla tirgus komisija. Savukārt kreditori, kuri uzskata, ka administratora rīcības rezultātā tiem radušies zaudējumi, saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 164. pantu var vērsties vispārējās jurisdikcijas tiesā ar prasību par zaudējumu atlīdzību. Gadījumos, kad administrators ierosinājis bankrota procedūru, lēmumu pieņemt tiesa saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 184. panta pirmo daļu.

Tiesas sēdē administratora pārstāvis sniedza informāciju par saņemtajiem sanācijas priekšlikumiem un to apspriešanas gaitu, kā arī par konsultēšanos gan ar bankas akcionāriem un citiem sanācijas priekšlikumu iesniedzējiem, gan Finanšu un kapitāla tirgus komisiju, gan arī kreditoru pārstāvjiem, piemēram, Kredītiestāžu noguldītāju un kreditoru aizstāvības apvienības pārstāvjiem, un citiem kreditoriem (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 22. janvāra sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 130. lpp.*).

Analizējot iespējamo Pieteikuma iesniedzējiem nodarīto Satversmes 92. pantā ietvertu pamattiesību aizskārumu, Satversmes tiesa norādījusi gan uz atbilstoši Civilprocesa likumam pieejamiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, gan arī uz konkrētu kreditoru izmantotajām iespējām vērsties ar prasību Rīgas apgabaltiesā (*sk. Sprieduma 21. punktu*). Taču Pieteikuma iesniedzēji pretēji Kredītiestāžu likumā, kā arī Civilprocesa likumā noteiktajam nevērsās vispārējās jurisdikcijas tiesā, lai aizstāvētu savas tiesības maksātnespējas procesā. Pamatojot, kāpēc tiesību aizsardzības līdzekļi netika izmantoti, Pieteikuma iesniedzēji minēja tikai to, ka viņiem trūcis informācijas par sanācijas plānu saturu (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 22. janvāra sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 93. un 94. lpp.*).

Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēji pirms vēršanās Satversmes tiesā nebija izmantojuši visus tiesību aizsardzības līdzekļus.

3. Lieta Satversmes tiesā nevar tikt nedz ierosināta, nedz arī izskatīta, balstoties vienīgi uz pieteikuma iesniedzēju konstitucionālajā sūdzībā norādītu subjektīvu iedomu vai pieņēmumu par kādas tiesību normas saturu. Lai tiesību normas saturs, kā arī piemērošanas sekas patiešām būtu skaidras un nepārprotamas, normai jābūt piemērotai. Izņēmums varētu būt tikai tāda

situācija, ka, piemēram, tiesību norma personai rada būtisku vai neatgriezenisku kaitējumu.

Maksātnespējas process noslēdzas ar to, ka administrators pieņem vienu no diviem iespējamajiem lēmumiem – vai nu lēmumu par sanāciju, vai lēmumu par bankrotu. Lēmums par sanāciju saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 178. pantu tiek pieņemts viena mēneša laikā no maksātnespējas pasludināšanas dienas. Savukārt gadījumā, kad sanācija nav iespējama, tiek uzsākta bankrota procedūra, kuru apstiprina Finanšu un kapitāla tirgus komisija.

Izskatāmajā lietā administrators ir izvērtējis nevis maksātnespējīgās kredītiestādes sanācijas plānus, bet gan septiņus (formālus un neformālus) sanācijas priekšlikumus (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 66. lpp.*). Saskaņā ar administratora teikto neviens no tiem nav atbildis izvirzītajiem kritērijiem. Administrators norādīja arī galvenos sanācijas priekšlikumu trūkumus, proti: piedāvātais ieguldījumu apjoms bijis daudz mazāks par kapitāla pietiekamības un likviditātes prasību izpildei nepieciešamo summu; esot izvirzīta prasība būtiski samazināt kreditoru prasījuma apjomu; neesot piedāvāta īstenojama un dzīvotspējīga bankas turpmākās darbības vīzija un bijuši arī citi apstākļi un/vai pieņēmumi, kurus ietekmēt nevarējis ne administrators, ne priekšlikumu autori (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 22. janvāra sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 131. lpp.*).

Tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēji nespēja precīzi atbildēt uz jautājumu par to, kurā maksātnespējas procesa stadijā viņi būtu vēlējušies lemt par maksātnespējīgās kredītiestādes sanāciju. Pieteikuma iesniedzēju pārstāvis norādīja, ka, „realizējot maksātnespēju Kredītiestāžu likuma ietvaros, tajā pašā laikā būtu dodama iespēja kreditoriem realizēt savas īpašumtiesības, proti, izsakoties, paužot savu viedokli par jautājumu par bankas sanācijas iespējām” (*Satversmes tiesas 2013. gada 22. janvāra sēdes stenogramma lietas materiālu 2. sēj. 97. lpp.*). Pēc Pieteikuma iesniedzēju pārstāvja ieskata, likuma regulējums, kas liedz kreditoriem pieprasīt sanācijas piemērošanu atbilstoši izstrādātam plānam, vienlaikus liedz kreditoriem arī iespējas atgūt savu īpašumu un šāda kārtība neatbilstot Satversmes 105. pantam (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 22. janvāra sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 91. lpp.*).

Visupirms norādāms, ka MAS „Latvijas Krājbanka” maksātnespējas procesā netika iesniegts neviens sanācijas plāns, bet administrators saņēma vienīgi izvirzītajiem kritērijiem neatbilstošus sanācijas priekšlikumus. No tiesas sēdē izskanējušiem argumentiem secināms, ka Pieteikuma iesniedzēji pēc būtības vēlējušies vairāk iesaistīties maksātnespējas procesā pirms tam, kad administrators pieņēmis lēmumu par bankrota procedūras uzsākšanu, nevis apstrīd kārtību, kādā tiek īstenota kredītiestādes sanācijas procedūra. Vienlaikus Pieteikuma iesniedzēji norādīja, ka sanācijas iespējamības apspriešana kreditoru sapulcē būtu viņiem devusi iespēju piedalīties bankas turpmākās darbības izredžu izvērtēšanā.

Kredītiestāžu likuma 179. panta pirmā daļa, kā arī normas, kas ietvertas likuma XIV nodaļā par bankrotu, reglamentē lēmumu pieņemšanas procesuālo kārtību. Pēc būtības Kredītiestāžu likuma 179. panta pirmā daļa norāda uz lēmumu, kuru administrators pieņēmis jau maksātnespējas procesa ietvaros, un nosaka citu institūciju un personu līdzdarbību šā lēmuma apstiprināšanā. Līdz ar to nav pamatota Spriedumā izdarītā izvēle nodalīt Kredītiestāžu likuma 179. panta pirmās daļas pirmo teikumu kā tādu, kas ierobežotu Pieteikuma iesniedzēju tiesības jau citā maksātnespējas procesa stadijā, t.i., stadijā, kad izšķiršanās par kredītiestādes sanāciju vai bankrotu jau ir notikusi.

Ņemot vērā to, ka attiecībā uz MAS „Latvijas Krājbanka” nav bijis pieņemts sanācijas plāns un tai nav piemērota sanācijas procedūra, jāsecina, ka arī Pieteikuma iesniedzēju pamattiesības Kredītiestāžu likuma 179. panta pirmā daļa nav aizskārusi.

4. Pat tad, ja konstitucionālā sūdzība būtu atbildusi Satversmes tiesas likumā noteiktajiem sūdzības pieņemamības kritērijiem, lieta būtu skatāma, izmantojot nevis pamattiesību ierobežojuma pārbaudes metodoloģiju, bet gan valsts pozitīvā pienākuma izpildes pārbaudes metodoloģiju. Proti, no Satversmes izriet ne tikai valsts pienākums atturēties no iejaukšanās personas tiesībās, bet arī valsts pienākums veikt šo tiesību nodrošināšanai nepieciešamās darbības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 23. septembra sprieduma lietā Nr. 2002-08-01 secinājumu daļu, 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā*

Nr. 2008-42-01 10. punktu, 2009. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-05-01 9. un 10. punktu un 2012. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-21-01 7. punktu). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākkārt norādījusi, ka gadījumos, kad parādnieks ir privāttiesību subjekts, valsts nav tieši atbildīga par privātpersonu parādiem un tās pienākums aprobežojas ar palīdzības sniegšanu kreditoram tiesas spriedumu izpildes nodrošināšanā (*Drittwirkung*). Līdz ar to tiesa līdzīgos gadījumos pārbauda, vai valsts ir izpildījusi savu pozitīvo pienākumu attiecībā uz Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1. pantā ietverto īpašumtiesību aizsardzību (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2012. gada 3. aprīļa sprieduma lietā „Kotov v. Russia”, pieteikuma Nr.54522/00, 90. punktu, kā arī 109.punktu un turpmākos punktus*).

Pieteikuma iesniedzēji tiesas procesā apstiprināja, ka viņiem ir saglabājušās īpašumtiesības noguldījuma apmērā, jo viņu prasījuma tiesības palikušas nemainīgas, izņemot to daļu, kuru atmaksājusi valsts kā garantēto noguldījuma summu (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 22. janvāra sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 89. un 90. lpp.*). Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēju īpašumtiesību apmērs ir saglabājies nemainīgs.

Satversmes tiesa savā spriedumā ir atsaukusies uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, tostarp uz minēto spriedumu, un secinājusi, ka kreditoru tiesības izlemt jautājumu par kredītiestādes maksātspējas risinājumu ietilpst Satversmes 105. panta tvērumā, bet Kredītiestāžu likuma 179. panta pirmā daļa ietver Satversmes 105. pantā paredzēto pamattiesību ierobežojumu (*sk. Sprieduma 13. un 14. punktu*).

Satversmes tiesa jau daudzkārt ir atzinusi, ka katrā pamattiesību jomā valstij ir trīskāršs pienākums: gan respektēt, gan aizsargāt, gan arī nodrošināt personas tiesības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 7. punktu, 2009. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-05-01 9. punktu un 2011. gada 20. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-72-01 11.1. punktu*).

Izmantojot valsts pozitīvā pienākuma izpildes pārbaudes metodoloģiju, Satversmes tiesai vajadzētu noskaidrot, vai un kādā apmērā Satversmes

105. pants paredz valstij pozitīvu pienākumu ar likumu noteikt konkrētas tiesības maksātnespējīgas kredītiestādes kreditoriem vai kreditoru sapulcei maksātnespējas procesā. Spriedumā būtu jānorāda, kādi pasākumi veikti, lai kreditori varētu savas tiesības īstenot, kā arī jāizvērtē, vai šie pasākumi ir veikti pienācīgi un vai ir ievēroti no Satversmes izrietošie vispārējie tiesību principi.

Līdz ar to tiesai būtu bijis jāpārbauda tikai tas, vai Kredītiestāžu likumā paredzētais mehānisms pietiekami efektīvi aizsargā kreditoru pamattiesības, nevis tas, vai Pieteikuma iesniedzējiem radītais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs.

Satversmes tiesas tiesnese

K. Krūma

Satversmes tiesas tiesnese

A. Branta